

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра економічної теорії

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь – бакалавр

на тему:

«Фінансово-промислові групи та їх роль в соціально – економічному розвитку України» (“Financial-industrial groups and their role in the socio-economic development of Ukraine”)

Виконала: студентка 4-го року навчання,
Спеціальності

051 Економіка

Сичова Катерина Ігорівна

Керівник Шевченко Олена Олександрівна
доктор економічних наук, професор

Рецензент Мірошниченко В.В.

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою 87 (В) добре

Секретар ЕК Шинкар З.Є.

«8» червня 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНА РОЛЬ ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ГРУП У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ	5
1.1 Економічна природа та зміст фінансово-промислових груп	5
1.2. Структура фінансово-промислових груп	10
1.3. Роль фінансово-промислових груп в ринковій економіці	16
Висновки до розділу 1	20
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ГРУП В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	21
2.1. Фінансово-промислові групи як інтеграція фінансового та промислового капіталів	21
2.2. Зарубіжний досвід розвитку і функціонування фінансово-промислових груп	25
2.3. Особливості виникнення та функціонування фінансово-промислових груп в Україні	30
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ГРУП НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	33
3.1. Соціально-економічні наслідки діяльності фінансово-промислових груп в Україні	33
3.2. Стимулювання економіки України шляхом розвитку ФПГ за ключовими напрямками підвищення їх ефективності	40
Висновки до розділу 3	45
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена відомим високим потенціалом діяльності фінансово-промислових груп (ФПГ) реалізованим в світовій практиці, а також недостатньо комплексно вивченою специфікою функціонування ФПГ у вітчизняній економіці. Адже, особливості їх утворення та розвитку досі вивчені недостатньо. Вітчизняними науковцями здебільшого приділяється увага ФПГ як структури об'єднаних капіталів, а про їх роль згадується лише в економічному контексті або з точки зору соціальної відповідальності бізнесу. Інформаційною джерельною базою даного дослідження слугували наукові праці українських та іноземних дослідників, таких як В. Венгер, П. Віблій і Х. Горбова, О. Гордієнко, Б. Деревянко та С. Грудницька, В. Лещук та ін., а також статистичні дані Державної Казначейської служби України, групи СКМ, офіційного сайту Децентралізації в Україні, Держстатистики.

Об'єкт даного дослідження - фінансово-промислові групи (ФПГ).

Предметом дослідження є роль ФПГ в соціально-економічному розвитку України.

Мета роботи - на основі аналізу наукових джерел, нормативної бази розглянути специфіку ФПГ, виявити практичні аспекти їх функціонування та досвіду в Україні та світі та вплив на економічний розвиток України.

Для досягнення мети дослідження були окреслені наступні завдання:

- 1) детально ознайомившись з науковими джерелами показати економічну природу та зміст ФПГ;
- 2) розглянути структуру ФПГ для визначення їх ролі в сучасній економіці;
- 3) виявити, яку роль відіграють ФПГ в ринковій економіці;
- 4) розглянути специфіку інтеграційних процесів фінансового та промислового капіталів в ході утворення ФПГ в Україні та світі;
- 5) детально ознайомитись з іноземним досвідом розвитку і функціонування ФПГ;
- 6) проаналізувати вплив діяльності ФПГ на економічний розвиток

України;

7) визначити шляхи розвитку ФПП в Україні.

Для вирішення поставлених завдань були використані наступні **методи** наукових досліджень: аналітичний, статистичний, абсолютних та відносних переваг, графічний, синтезу, історичний.

Новизна дослідження обумовлена тим, що вперше в одному дослідженні зібрана та структурована інформація про ФПП на основі аналізу їх структури та діяльності з врахуванням іноземного досвіду з аспекту як економічного, так і соціального впливу на розвиток України, а також виділені шляхи розвитку вітчизняних ФПП.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати є узагальненням та стислим зібранням наукової інформації про ФПП в економіці України, оскільки демонструють зміст ФПП, наслідки впливу на економіку та пропонують рекомендації щодо стимулювання економічного розвитку. Результати дослідження доцільно використати в рамках навчальних курсів з економічної теорії у ВНЗ для самостійної роботи задля поглиблення та структуризації знань про ФПП та їх функції у вітчизняній економіці.

РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНА РОЛЬ ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ГРУП У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

1.1 Економічна природа та зміст фінансово-промислових груп

Фінансово-промислові групи (ФПГ) за твердженням багатьох дослідників — це одна з найефективніших форм об'єднаної діяльності в економіці. Підтверджує таке твердження історична практика функціонування різних господарств у різні періоди. ФПГ комбінують вигоди від кооперації як фінансових, так і промислових капіталів, котрі гарантують надходження додаткових прибутків. Ключовими чинниками, які позитивно впливають на формування ФПГ виділяють наступні:

- скорочення витрат;
- перерозподіл фінансів;
- зростання доходів.

Прибутковість, як і загалом результат функціонування ФПГ, є залежними від ряду чинників, котрі умовно поділяють на зовнішні та внутрішні. Саме такі чинники в поєднанні з новітніми технологіями відчутно впливають на значення та ринкову діяльність ФПГ. Ключовим завданням (з-поміж інших пріоритетних), яке визначають собі ФПГ є корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) бізнесу. Це обумовлено тим, що від неї залежатиме імідж фірми. Нині протидіють діяльності ФПГ ряд психологічних, а також соціально-економічних бар'єрів. Поява таких факторів спричинена розповсюдженням продукції IV промислової революції. Спад активності функціонування вітчизняних ФПГ при умові наявної тенденції до вдосконалення форм організації бізнесу, пошуку оптимальних способів фінансового та економічного функціонування господарюючих суб'єктів, як зазначають дослідники економісти, може бути остаточним чи тимчасовим. Тому така проблематика викликає особливий інтерес в українській

економічної науки [44].

Динаміка науково-технічної революції (НТР) на зламі XIX та XX століть стимулювала кооперацію окремих суб'єктів економічної діяльності в нові форми організацій економічних процесів. Для реалізації останніх необхідне створення єдиного принципу функціонування, котрий би дав змогу досягти оптимізації фінансових процесів. Останні природно носять циклічний характер та протікають в результаті впливу наступних чинників:

- зростання конкуренції;
- ресурсний дефіцит;
- недостатній рівень об'ємів виробництва;
- недостатній рівень реалізації виробленої продукції.

Під впливом таких факторів компанії зіткнулись з проблемами банкрутства та переходом до інших форм власності (зазвичай більших форм). Водночас, поряд з такою тенденцією, виникла наступна. Банки, ставши фундаментом кооперування промислових та банківських капіталів, почали відігравати значущу роль у світовій економіці. В результаті зменшення числа класичних видів ресурсів, фінансовий капітал гарантував ключову роль банків в діяльності ФПГ.

Сьогодні на світовій арені на рівні урядів держав ФПГ визначається як один з найвпливовіших стимулів економічного розвитку (в т. ч. глобального) як на законодавчому рівні (написанням відповідних нормативних актів), так і в державних програмах. Уряди країн світу прагнуть максимально підтримувати функціонування ФПГ. Чимало дослідників зазначають, що ФПГ, наприклад, в післявоєнні періоди можуть стати рятівними для економіки. Адже, як один з важелів державного регулювання в країнах, які зазнали поразки у війні, ФПГ здатні вивести їх на конкурентний світовий ринок. Вихід на світову арену як держав, так і, власне, ФПГ, стимулює створення транснаціональних компаній (ТНК) наддержавного характеру, котрі виходять за рамки державного законодавства. Закономірно, що в результаті таких процесів глобалізуючого характеру державні структури прагнуть провадити

захисні дії задля зменшення впливу ТНК.

Загалом створення та розвиток ФПГ пов'язують з такими двома ключовими напрямками:

- географічні розширення;
- структурні наповнення.

Однак, з іншого боку практика функціонування ТНК вплинула на динаміку економічного розвитку шляхом інтенсифікації пошукової діяльності в напрямку виявлення нових форм ведення господарства та адаптації до них конкурентних переваг економічних і фінансових операцій [44].

На переконання Венгера В. В. трансформація у ФПГ з промислово-фінансової групи відбувається внаслідок наступних факторів:

- політика невтручання уряду країни;
- вимоги розвитку фінансового господарства;
- самостійна діяльність ФПГ.

Водночас, дослідник підкреслює, що нині відсутнє єдине визначення обох вищезгаданих понять. Венгером В. В. було досліджено визначення поняття ФПГ та узагальнено в наступному змісті. ФПГ — це диверсифікована багатофункціональна структура, яка формується внаслідок об'єднання капіталів промислових компаній, інвестиційних та кредитно-фінансових інститутів, а також інших підприємств задля максимального нарощення доходів, підвищення ефективності фінансових та виробничих операцій, підвищення конкурентоспроможності на ринках (внутрішніх та зовнішніх), інтенсифікації коопераційних та технологічних зв'язків, розвитку економічного потенціалу їх учасників [3, с. 47].

Очевидно, що ФПГ, як і будь-яке інше економічне угруповання, функціонує та показує певні результати внаслідок впливу ряду чинників. Мова йде про умови, рушійні сили будь-яких процесів та явищ. Виділяють внутрішні та зовнішні чинники за ознакою.

Перші за своєю природою суб'єктивні. До внутрішніх ознак чинників, що впливають на ФПГ відносять такі:

- продуктивність роботи персоналу, його склад та чисельність;
- організація робочого процесу;
- рівень матеріально-технічної бази;
- ділова репутація підприємств, що кооперуються;
- фізичне та моральне зношення основних засобів;
- режим економії;
- наявність власного фінансового фонду;
- структура ФПГ та ін.

До зовнішніх факторів, що впливають на результативність функціонування ФПГ, відносять наступні:

- динаміка розвитку конкурентного середовища;
- рівень фінансової інфляції;
- державне регулювання законодавчими, нормативними актами, регулюванням тарифів та цін діяльності ФПГ;
- природні умови, в яких функціонує ФПГ;
- політична ситуація в країні, регіоні та світі;
- економічний розвиток в країні, регіоні та світі;
- кон'юнктура ринку в країні, регіоні та світі;
- демографічна ситуація в країні, регіоні та світі.

Отже, на рівень доходів та на функціонування ФПГ загалом прямо опосередковано впливає велике число чинників. Останні формують певні умови для зміни ролі ФПГ, яку вона відіграє на ринку (вітчизняному чи світовому).

В рамках функціонування ФПГ відбувається подальша економічна та фінансова співпраця її учасників, а поглиблюється вона на підставі глобальної тенденції дефіциту ресурсів. Останнє стимулює учасників ФПГ до активізації в пріоритетному напрямку діяльності — пошуку та розвитку нових технологічних прийомів нарощення доходів. Серед таких прийомів сучасні ФПГ використовують цифрові, маркетингові, психологічні, віртуально-

фінансові та ряд інших [44].

Разом з фінансовою та економічною специфікою функціонування ФПГ існують соціальні чинники, вплив яких дає змогу знайти проблеми корпоративно-соціальної відповідальності (КСВ) макробізнесу. До таких чинників відносять умови узгодженості політики їх КСВ з місцевими громадами, територіальними адміністративними одиницями (округи, землі, штати), котрі володіють правами на весь обсяг ресурсів в рамках своєї юридично ідентифікованої території. Відповідно, може відбуватись диверсифікація з ускладненням політики КСВ окремих ФПГ.

Реалізація законів Паркінсона стосовно діяльності ФПГ це, на погляд Ясинської Н. А. та Сердюкова Г. Г., вже інакший, — психологічний аспект розвитку ФПГ. В рамках дії I закону, еволюція структур ФПГ пов'язана з низкою парадигм, відповідно до яких кожен економічний етап соціального та економічного розвитку суспільства (держави) спричинений новаціями в технологічному, продуктивному та процесному напрямках. Розвиток ФПГ за підтримки національної економіки є залежним від успішного впливу фінансових інструментів в рамках фінансової системи. Кожному економічному етапу впродовж життєвого циклу властиві запити економіки на новації, котрі завжди передують економічним, соціальним та фізичним можливостям населення, яке її супроводжує. Людський чинник стримування економічного розвитку вважається природним і проявляється системою зв'язків (горизонтальних та вертикальних). Відповідно до I закону Паркінсона [48] - чиновники прагнуть до збільшення числа підлеглих, а не конкурентів; чиновники дають роботу один одному. Оскільки при допомозі дії механізму перерозподілу фінансів в держбюджетах створюється матеріальна база забезпечення держслужбовців.

Відповідно до II закону Паркінсона витратна частина зростає одночасно з дохідною і, якщо в конкретного бізнесу існує верхня межа заробітної плати, окладів, то в системі державного управління цей II закон — максимально репрезентативний. Згідно з положеннями закону, сумарне нарахування, яке

будуть отримувати чиновники, буде складатися на 70% з заробітної плати й на 30% з премій, доплат і надбавок (ненормованих). Отже, в результаті дії II закону на державному рівні відбудеться зростання податків з відповідним бюрократичними процесами [44].

Ріст якісних та кількісних показників в бізнесових структурах не може бути постійним, згідно з III законом Паркінсона, оскільки збільшення числа суб'єктів в структурі ФПГ спричиняє ріст витратної частини бізнесу, обмежує комунікаційну систему (зв'язків), а також негативно впливає на якість менеджменту, який провадиться. Загострення таких тенденцій загалом спричинить банкрутство компаній та трансформацію макробізнесу.

ФПГ в юридичній площині визначається Указом президента України, який вже втратив чинність 1999 року, як юридична особа (договірна або статутна) утворена через об'єднання промисловими компаніями, організаціями, банками та іншими суб'єктами підприємницької діяльності (передачі у володіння, в управління, в т. ч. довірче) належного їм майна, фінансових ресурсів, а також передачі права управління господарською діяльністю для централізованого управління виробничою, науковою, фінансовою та комерційною діяльністю. В даному дослідженні вирішено притримуватись розуміння ФПГ як ефективного способу інтегрованої діяльності в економіко-соціальній сфері, який передбачає отримання вигоди від об'єднання різного виду капіталів з метою отримання прибутку.

1.2. Структура фінансово-промислових груп

Ключова специфіка сучасних національних економічних систем та макроекономіки загалом — це інтенсифікація зосередження виробництв та капіталів в різних галузях економічної діяльності. Репрезентативним проявом глобальної централізації та концентрації капіталу є утворення різних форм ФПГ (табл. 1.1), котрі володіють великим обсягом виробничого капіталу та мають змогу акумулювати фінансові ресурси [12, с. 118].

Нині тенденції створення ФПГ демонструють закономірність, властиву еволюціям глобального виробництва і мають універсальний характер. В одному ряді з такою закономірністю стоять також наступні:

- зосередження капіталу;
- об'єднання фінансового і промислового капіталів;
- диверсифікація форм та напрямів функціонування тощо [19, с. 409].

Такі трендові закономірності є доказом того, що окрім державних, існують також транснаціональні ФПГ, котрі мають в своєму складі іноземних юридичних осіб. Чимало видів транскордонних та національних угруповань створені на фундаменті державних та транснаціональних ФПГ [1, с. 132].

Способи утворення	Учасник/ки ініціюють об'єднання
	За результатом рішень державних органів, уряду
	На підставі транснаціональних договорів
Типи організаційної структури	Вертикальні
	Горизонтальні
	Конгломерати
Форми власності	Приватні
	Національні (державні)
	Комбіновані
Територіальні кордони виробничого функціонування	Регіональні
	Національні (міжрегіональні)
	Транскордонні (міжнаціональні/міждержавні)

Таблиця 1.1. Систематизація ФПГ [22]

Транскордонна ФПГ у своїй структурі складена з основної компанії та її філій, відділів, дочірніх підприємств за кордоном (відносно розміщення основного). Варто зауважити, що число таких структурних закордонних компонентів головного підприємства прямопропорційно залежить від ступеня

інтернаціоналізації капіталу ФПГ. В ході розвитку ФПГ її структура ускладнюється. Такому еволюційному процесу властиво те, що до інших країн переносяться не лише виробничі відділи ФПГ (тенденція минулих років), а також їх фінансові структурні компоненти. Переміщення останніх за кордон інтенсифікує фінансову операційну діяльність групи, дає змогу використати специфічність кон'юнктури ринків в різних державах для досягнення максимального ефекту. Важливо, що такі процеси трансформації структури ФПГ відбуваються відповідно до наступних принципів інтеграції:

- горизонтальної (коли багатoproфільні виробництва об'єднують) (рис. 1.1);
- вертикальної (за технологічною послідовністю) (рис. 1.2).

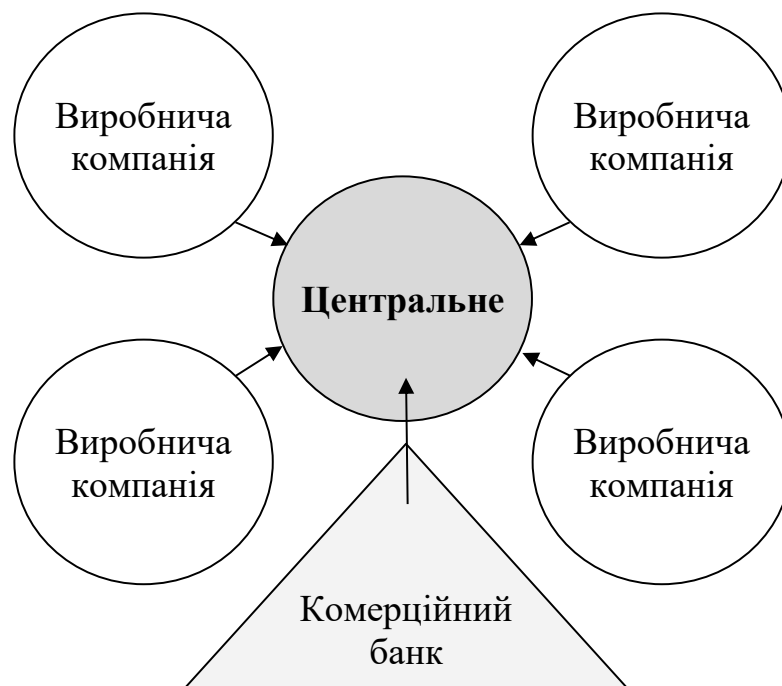

Рисунок 1.1. Приклад горизонтального типу організаційної структури ФПГ: асоціативний спосіб об'єднання компонентів [21]

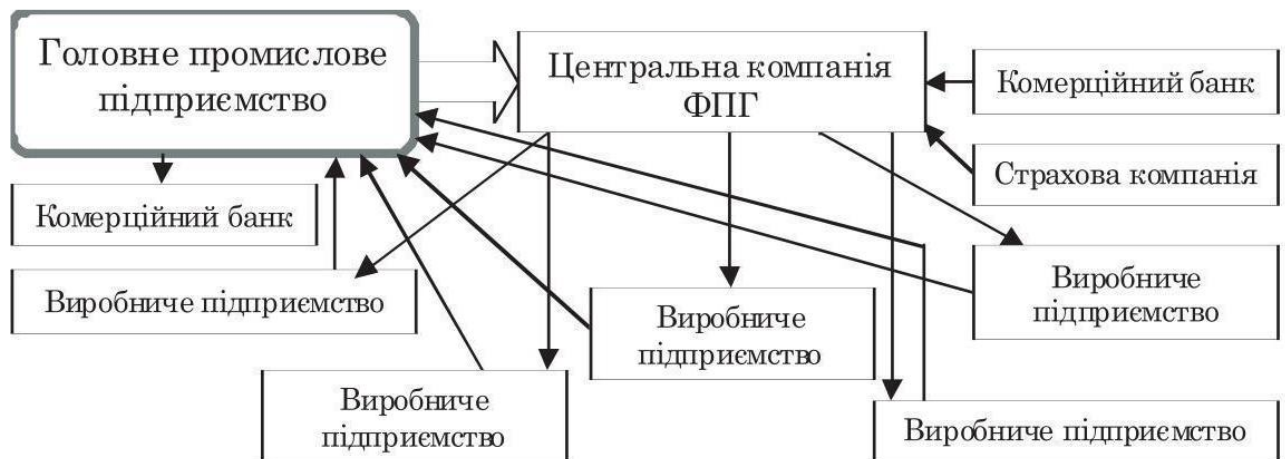

Рисунок 1.2. Приклад вертикального типу організаційної структури ФПГ з однією ключовою ланкою [12, с. 121]

Практична діяльність ФПГ розпочинається з її утворення. Формується структура ФПГ шляхом інтеграції таких трьох компонентів:

- фінансового (комерційний банк, брокерські центри, інвестиційний фонд, пенсійний фонд, консалтингове підприємство, рекламно-інформаційні відділи);
- виробничого (компанії, що займаються безпосередньо виробництвом);
- комерційного (торгівельні компанії, страхові компанії, транспортні та сервісні підприємства, товарно-сировинна біржа).

Центральним з поміж таких компонентів у структурі ФПГ може бути, наприклад, фінансовий (на рис. 1.3 наведений приклад з банківською групою), адже, надаючи послуги певному колу, компаній банк (як фінансова установа) відслідкував схеми руху їх фондів. А при раптовій появі певних проблем банк відразу ініціює потрібні дії, оскільки наслідки певних виробничих процесів безпосередньо пов'язані з його економічними інтересами [12, с. 125]. Водночас банківська установа несе нормативну та правову відповідальність перед суспільством і, у випадку коли фінансовий стан компанії-учасниці ФПГ погіршується, банк активно здійснює санацію — реалізує структурні зміни та виконує певні грошові вливання, необхідні для фінансової стабілізації стану учасниці ФПГ.

В структурі ФПГ банк (як компанія-учасник) реалізує такі основні функції:

I. Обслуговування фінансового потоку ФПГ. В результаті реалізації цієї функції, банк стане придатком ФПГ і зможе не суттєво впливати на її інвестиційний та інноваційний розвиток.

II. Фінансовий центр бізнес-групи. В результаті реалізації — банк стане ключовою компанією ФПГ (рис. 1.3) і візьме під контроль її фінансові потоки, а також провадитиме її інвестиційну та фінансову діяльність; банк в цілому керуватиме ФПГ функціями решти фінансових інститутів [13, с. 35].

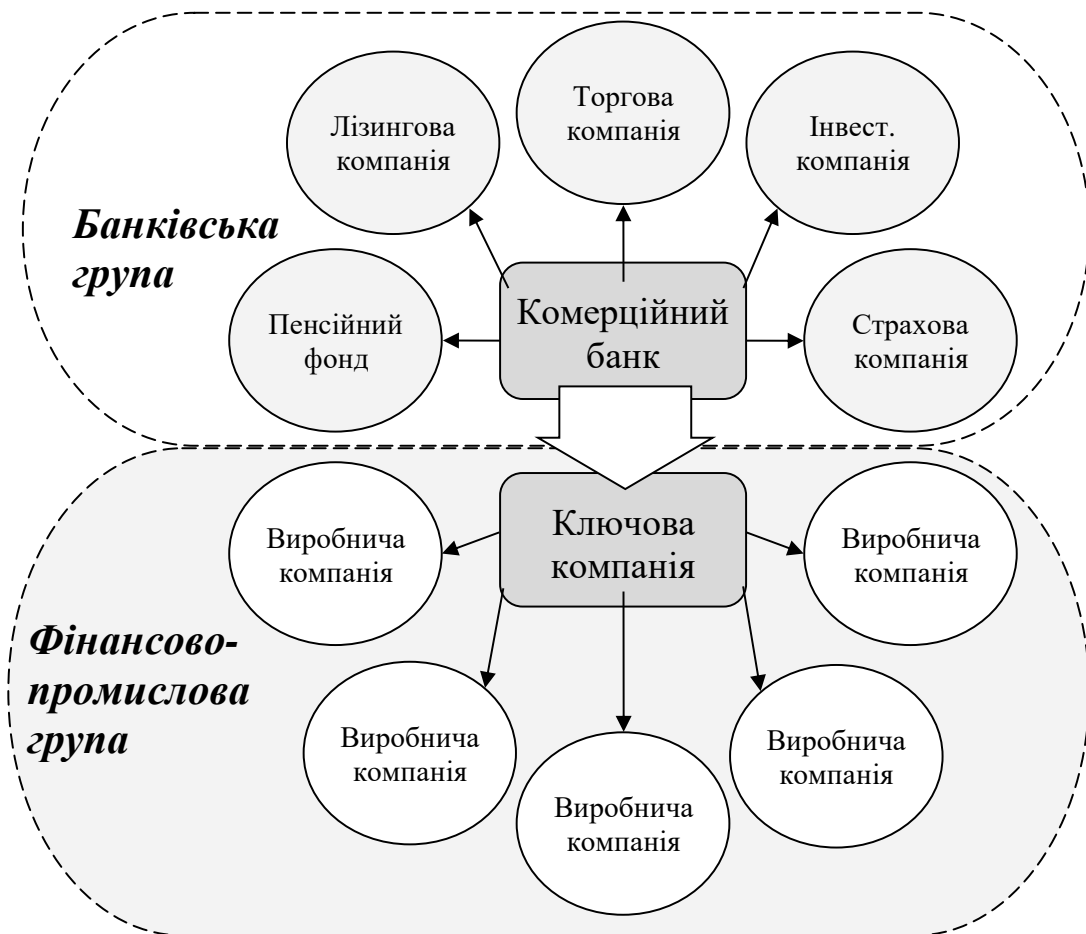

Рисунок 1.3. Приклад організаційної структури банківських ФПГ [12, с. 125]

Історичний досвід діяльності ФПГ дозволив переконатися, що максимальної ефективності та результативності досягають ті, котрі були очолені кредитними інститутами. Завдяки величезному багату досвіду в

менеджменті корпоративних фінансів та інвестиційних проектах, фондового, прямого та опосередкованого інвестування, банківські установи та великі корпорації виступають рушійною силою транскордонної економічної інтеграції.

ФПГ під керівництвом фінансово-кредитної установи, утворюється лише як конгломерат. Такий тренд спричинений тим, що переважна більшість банків дотримується стратегії диверсифікованості своїх інвестиційних портфелів та прагне проникнути відразу до декількох індустріальних секторів, а першочергово до тих, де максимальний рівень дохідності [13, с. 35].

Існує тенденція останніх років збільшення зацікавленості з боку інститутів банків до ФПГ. Спричиняє таку тенденцію ряд наступних чинників:

- спад дохідності від основної операційної діяльності банків;
- загострення конкуренції на ринку послуг банків та їх угруповань;
- збільшення витрат банків спричинених глобальною економічною та фінансовою кризами;
- здатність банку до посилення власної фінансової позиції внаслідок концентрації активів ФПГ;
- зменшенням та диверсифікацією кредитного ризику (хоча надання кредитів промисловим підприємствам, особливо на тривалий термін, ризиковий хід на фоні нестабільної політичної та економічної ситуації в світі);
- швидке розширення сфери власного впливу шляхом збільшення долі на ринках факторингових, лізингових та інших послуг завдяки отриманню контролю над промисловими компаніями;
- можливість суттєвого розширення власної клієнтської бази банками внаслідок нових компаній, а також фізичних осіб зі складу компаній-учасниць ФПГ [13, с. 36].

1.3. Роль фінансово-промислових груп в ринковій економіці

Створення ФПГ – це результат об'єднання компаній шляхом налагодження між ними (суб'єктами господарювання) таких відносин, котрі дадуть змогу гарантувати вигідне комбінування стратегічних напрямків інтегруючої та інтегрованої компанії [9, с. 58].

ФПГ, на наш погляд, гарантують максимально вигідне поєднання ринкових механізмів, адже вони самі є їх наслідком. Свою діяльність групи здійснюють в межах економік окремих держав використовуючи свій адміністративний вплив. Навіть, як наслідок процесу зосередження компаній, ФПГ не стимулюють монополізацію економіки, адже господарюючі суб'єкти, що є учасниками групи, зберігають власну самостійність.

Загалом утворення та функціонування ФПГ дозволяє їй виконувати ряд таких ролей в ринковій економіці:

- гарантує прихід потоку інвестицій до окремих галузей економіки, що, відповідно, стимулюватиме інноваційний розвиток;
- створює умови задля інтегрування національних економік до світової на рівнозначних умовах;
- стимулює конкурентний розвиток на внутрішніх державних ринках;
- протидіє утворенню монополій на внутрішньому ринку, процесам поглинання дрібних та середніх компаній великими, навіть у випадку успішного функціонування на ринку.

Корпоративні об'єднання різних рівнів відіграють ключову роль в економіках більш ніж половини держав світу на противагу окремим суб'єктам господарювання, що є сучасною глобальною тенденцією. Чимало дослідників стверджують, що завдяки реалізації ФПГ своїх ролей світова економіка перейшла в епоху інтеграцій на державному та транскордонному рівнях, що, відповідно трансформує міжнародні відносини.

На міжнародній арені серед ФПГ світового рівня лідерство належить

такій інтегрованій структурі, як голландська “Royal Dutch Shell” (помітний гравець нафтового ринку). Сумарні об’єми її продажів становлять 458,36 млрд. дол. США в рік. Для кращого розуміння такого показнику, для порівняння вкажемо, що сумарний об’єм продажів двадцяти найбільших інтегрованих структур макроекономіки становить 4503,79 млрд. дол. США в рік [44].

Найбільшими концернами за об’ємами продажів є ще одні гравці нафтового ринку - “Exxon Mobil” (США), BP (Великобританія) та корпорація “Wal-Mart Stores” (США). Один з перших в рейтингах “Forbes” з-поміж світових стратегічних альянсів посідає “Toyota Motor Corporation” (Японія). Загалом до двадцятки найбільших інтегрованих структур глобального рівня входять 8 ФПГ і по одній банківській та фінансовій групі [22].

Дослідники Юрій С. та Лещук В. підкреслюють, що ФПГ поширені дуже нерівномірно серед країн на світовій мапі. Відтак і ролі, котрі вони відіграють є різними за значенням для функціонування економічних систем. Як приклад, вони наводять статистику з “Forbes”. За даними цього джерела десятка економічно найрозвиненіших країн зосереджує в собі діяльність 1288 ФПГ, з часткою в загальній сумі продажів близько 90 %. Максимальна концентрація ФПГ на світовій мапі знаходиться у США. Там зареєстровано 551 ФПГ з долею в 37,3% від ФПГ в економічно розвинутих державах. Закономірно, що і показники їхніх продажів є досить високими. Однак, максимальна дохідність від функціонування ФПГ спостерігається в Японії [45].

Нерівномірним також є розподіл ФПГ за сферами їх діяльності. Максимально поширені ці способи організації інтегрованих структур на світовому нафтовому ринку. Для наочного порівняння кількості та об’ємів продажів ФПГ світових лідерів та їх частки на світовій арені, варто навести діаграми на рисунках 1.1 та 1.2 відповідно.

В країнах з розвинутою економікою ФПГ є інтегрованими об’єднаннями вищого рівня ніж окремо взяті компанії. Вони включають в себе суб’єкти господарювання відмінних типів діяльності з обов’язковою присутністю промислових та фінансових підрозділів. Типова специфіка

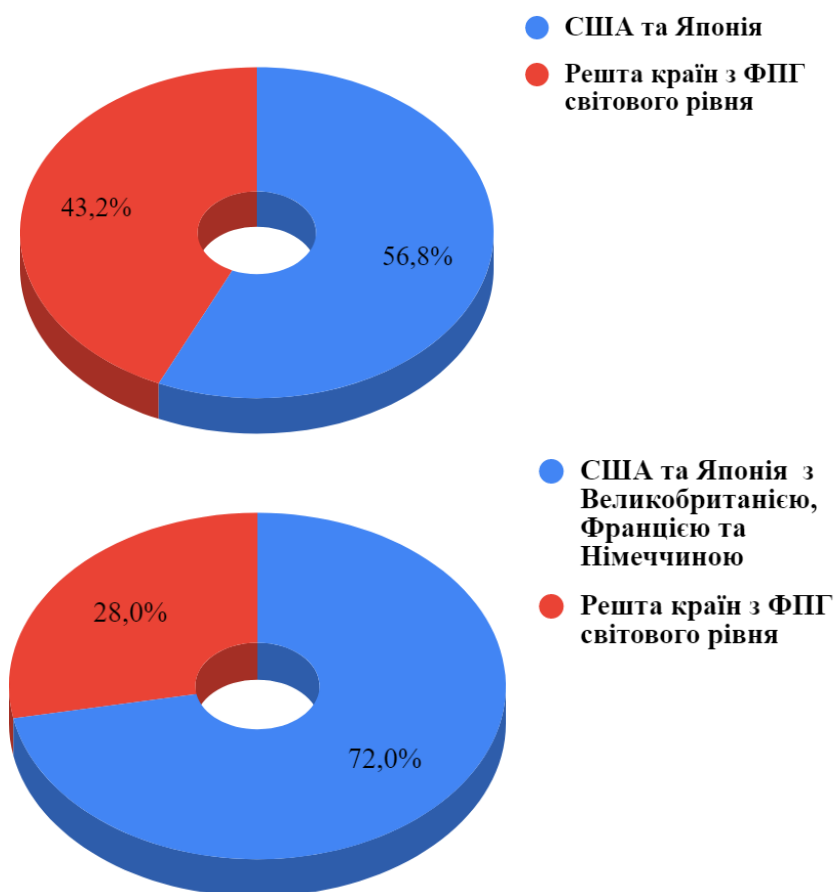

Рисунок 1.1. Лідери за кількістю ФПГ в світовій економіці (розроблено на основі даних [31])

функціонування ФПГ проявляється в наступному: в охопленні інших інтегрованих об'єднань таких як конгломерати, концерни, корпорації (в т.ч. ТНК); організаційній структурі, яка за підпорядкуванням, може бути горизонтальною або змішаною; збереженні самостійності учасників групи, котрі зберігають свій статус юридичних осіб; узгодження чітких спільних цілей утворення та діяльності групи задля досягнення яких відбувається централізація управління у фінансовій сфері та сфері стратегічного розвитку; відсутність суворої законодавчої урегульованості функціонування ФПГ в більшості країн світу [31].

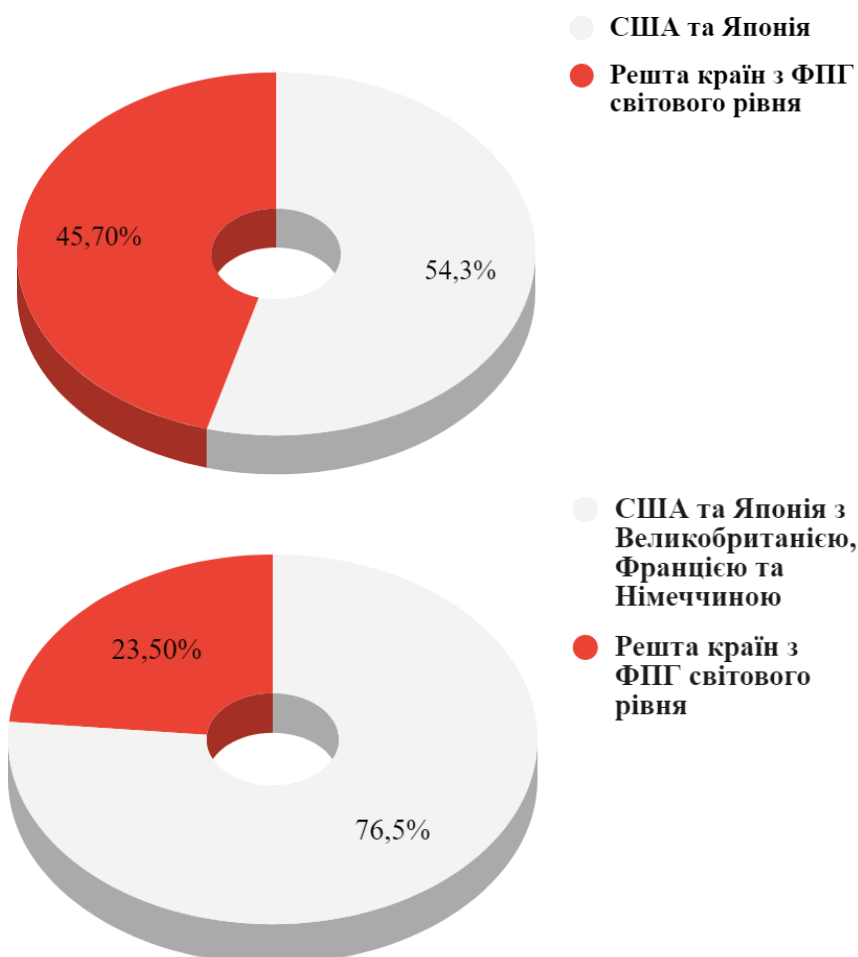

Рисунок 1.2. Лідери за об'ємами продажів ФПГ в світовій економіці
(розроблено на основі даних [31])

Пріоритетним завданням формування інтегрованих бізнесових структур є, в першу чергу, забезпечення їх розвитку, підвищення здатності конкурувати національних виробників на внутрішніх та зовнішніх ринках. Інтенсифікація процесів інтеграції в економіці держав має стимулювати зростання малого та середнього бізнесу. Однак, участь всіх суб'єктів господарювання в об'єднаних структурах, на погляд більшості дослідників є недоцільним та неможливим на практиці. Великі бізнесові об'єднання повинні бути зацікавлені в розвитку малого та середнього бізнесів в аспекті потенційного партнерства та вагомого вкладу економіки держави, в якій функціонує. Ключовою роллю ФПГ в ринковій економіці має бути стимулювання розвитку національних економік країн.

Висновки до розділу 1

Отже, як показує світовий економічний досвід існує декілька способів формування ФПГ. Вибір будь-якого з таких способів має значний вплив на менеджмент в рамках ФПГ. Однак, незалежно від виду організаційної структури, діяльність ФПГ дозволяє розв'язати завдання ефективнішого інвестування компаній учасників шляхом направлення внутрішніх та зовнішніх інвестиційних потоків за допомогою отримання низьковідсоткових кредитів, випуску цінних паперів, зосередження фінансів компаній-учасниць ФПГ задля випуску конкурентоздатної продукції.

Існує сучасна тенденція активно зростаючої мотивації компаній до участі у ФПГ. Спричинений такий тренд тим, що учасники ФПГ зможуть здійснювати акціонерний контроль над іншими компаніями, фінансовими та кредитними організаціями задля оптимізації вигідних усім учасникам економічних та технологічних зв'язків. Сучасними чинниками, як стимулюють утворення ФПГ є такі: намагання інвестувати в промисловість в наслідок інтеграції з кредитними та фінансовими організаціями; гарантії держав під зовнішнє інвестування; підтримка держави передбачена законом тощо.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ГРУП В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

2.1. Фінансово-промислові групи як інтеграція фінансового та промислового капіталів

Сучасній економічній системі властиві інтеграційні процеси, в рамках яких відбувається об'єднання капіталів галузей економіки. Закономірно, що перебіг таких процесів зумовлює формування якісно нових економічних структур, таких як ФПГ.

На переконання багатьох економістів-дослідників ФПГ є найбільш оптимальним варіантом об'єднання бізнесових структур, адже вони комбінують переваги як промислового, так і фінансового капіталів. Така ефективність діяльності ФПГ підтверджена багаторічним практичним досвідом високорозвинених держав світу [6, с. 22].

Ключовими стимулами до утворення ФПГ є прагнення компаній учасників мінімізувати витрати, перерозподілити фінанси та наростити доходи. Прибутковість та результативність функціонування ФПГ перебуває в залежності від ряду чинників, які глобально можна розділити на дві групи - зовнішні та внутрішні. Така залежність проявляється в тому, що такі чинники, разом з сучасними технологіями, суттєво змінюють ролі ФПГ на національному ринку, а також зумовлюють їх функціонал в господарстві України.

Кардинальним змінам піддаються умови формування нових та функціонування чинних ФПГ, їх взаємодія в результаті змін на національному ринку. Таким чином, науково-технічні революції стимулювали об'єднання різних суб'єктів економічної діяльності в якісно нові форми організації економічних процесів. Така інтеграція сприяла оптимізації фінансових процесів. Останні мають циклічний характер, оскільки спричинені

зростаючою конкуренцією, а також обмеженістю ресурсів.

Водночас, важливу роль у міжнародній економіці стали відігравати банківські установи, котрі виступають фундаментом для інтеграційних процесів промислових і фінансових капіталів. Внаслідок такої кооперації, фінансовий капітал став рушійним впливом банківських установ на діяльність ФПГ. На сьогоднішній день, більшістю держав ФПГ визнаються юридично шляхом створення нормативних та правових актів, програм національного рівня активної підтримки їх діяльності.

Існує відносно нова тенденція посилення мотивації компаній до участі в ФПГ. Спричинена така мотивація тим, що компанії зможуть контролювати підприємства задля налагодження оптимальних економічних та технологічних зв'язків. Чимало суб'єктів господарювання до участі в ФПГ мотивує перспектива спільно втілити пріоритетні загальнодержавні програми, отримати необхідну підтримку, освоїти перспективні та довгострокові інвестиційні проекти.

ФПГ, які включають банківські установи, виробничі компанії, дослідницькі установи, ритейл-компанії та інші організації сформовані на фундаменті внутрішніх договірних відносин, стали основою для ринкової економічної системи більшості світових держав. Учасниками ФПГ можуть бути фонди наддержавного рівня, інвестиційні інститути, страхові установи. Важливо, що кожен учасник ФПГ є самостійним суб'єктом економічної діяльності, відповідальним за власні дії та самостійним платником податків. Однак, участь компаній в більше ніж в одній ФПГ недопустима.

Еволюція ФПГ має деяку специфіку залежно від держави, де функціонує. До прикладу, в США інтеграційні процеси відбуваються навколо банківського, торговельного чи промислового капіталів. Таким чином, визначається державна фінансова політика в цілому, а також відбувається контроль розвитку окремих галузей економіки. Інтеграція банківських та нефінансових організацій стимулювало розширення спектру наданих банком послуг, а також підкреслила недоцільність існування спеціалізованих установ.

ФПГ Німеччини, на відміну від американських, взаємодіють з держустановами без посередників та можуть суттєво впливати на економічний стан держави [9, с. 118].

Створення перших ФПГ у Франції відбулося способом інтеграції індивідуальних та сімейних капіталів. Економіка цієї держави характеризується зокрема тим, що в ній успішно співпрацюють корпорації державної форми власності та приватні концерни, котрі залучилися державною підтримкою.

Економічна система Японії поступово прийшла до створення ФПГ. Сучасний процес входження компаній до складу ФПГ у цій країні відбувається на практиці через покупку контрольних пакетів акцій. Італійські ФПГ мають під своїм контролем малу частку економіки. Першочергово вони контролюють хімічну промисловість, машинобудівну галузь.

Зважаючи на складну структуру та міжнародний масштаб діяльності, ФПГ нерідко піддаються критиці з боку економістів через монополістичні властивості на державних або світових ринках. Водночас, ФПГ відіграють дуже вагомий роль у швидкому зростанні економік країн. Так сталося у світовій економіці ще початку двохтисячних років. Однак, динамічний ріст економік держав був призупинений світовою економічною кризою 2008-2009 рр. Наступною була глибока економічна криза 2014-2015 рр., що відзначалась суттєвим спадом показників ВВП більшості держав. Проте, навіть у міжкризовий період, ФПГ стимулювали економічний ріст (хоча і нестійкий) в країнах своєї присутності.

Загалом, відповідно до міркувань Дятлової Ю. В., можна виділяти такі позитивні наслідки діяльності ФПГ:

1. Налагодження зв'язків між виробничими компаніями, котрі беруть участь в єдиному технологічному процесі. Важливо, що на початковому етапі формування групи таку функцію виконують приватні підприємства як посередники, а пізніше – реалізують її як власники корпоративних прав;

2. Банківський капітал трансформується на джерело інвестиційних

потоків, направлених на учасників групи. Сумарні фінансові прибутки ФПГ можуть раціонально використовуватись задля реалізації цільових інвестиційних проектів;

3. Головні керуючі підприємства чи банки, що є аутсайдерами відносно інших компаній групи, поступово починають контролювати управлінців підприємств [6, с. 28].

Серед негативних впливів ФПГ на економіку виділяють першочергово наступні:

1. Фінансовий, адміністративний та політичний вплив ФПГ на ринок;
2. Прихід на ринок ТНК, котрі витісняють вітчизняних виробників.

Говорячи про українські ФПГ необхідно виділити основні фактори, котрі гальмують їх розвиток:

- недостатня законодавча база;
- низький рівень розвитку ринку цінних паперів;
- малі обсяги внутрішнього ринку інвестицій;
- інвестиційна непривабливість та інформаційна закритість більшості українських компаній [6, с. 28].

Враховуючи вищесказане, можемо підсумувати, що ФПГ домінують в економічних системах провідних країн світу. Внаслідок функціонування ФПГ в різних країнах, створюються стійкі економічні зв'язки міжнародного рівня, а також утворюються ринки високотехнологічної продукції. Як показала практика економічно розвинутих держав, кооперація уряду з макробізнесом суттєво стимулює розвиток національної економіки, сприяє її ефективному функціонуванню та підвищенню конкурентоспроможності.

2.2. Зарубіжний досвід розвитку і функціонування фінансово-промислових груп

Кооперація фінансового (банківського) та промислового капіталів в рамках глобалізаційних процесів у світовій економіці вимагає зміни структури економік від багатьох розвинених держав, а іноді, навіть, їх перебудови. Як було зазначено, однією з найефективніших форм такої кооперації є ФПГ, адже вони, володіючи великим промисловим капіталом, а також можливістю швидко накопичувати та перерозподіляти фінансові ресурси, здатні стимулювати зростання національних економік.

Зарубіжний досвід розвитку ФПГ бере свій початок з кінця ХІХ століття. Точніше кажучи, поява перших великих об'єднань капіталів (як фінансового, так і виробничого) як цілісних систем відбулася на зламі позаминулого та минулого століття в результаті інтенсифікації розвитку промисловості, загострення конкуренції на ринку (як державного, так і міжнародного рівня) та ускладнення поділу праці. Таким чином, на початку ХХ століття Дж. Гобсон (1902 р.) дав визначення поняттю імперіалізм. За Гобсоном, імперіалізм проявлявся в той період у прагненні потужних фінансових та промислових груп зі складною, але оптимальною структурою, організовувати для себе ринки збуту товарів [24].

Отже, відповідно до історичних джерел першими способами зосередження капіталів були корпорації та трести. Така форма організації мала на меті нарощення виробничих потужностей через об'єднання зусиль. Наприклад, внаслідок об'єднання капіталів утворилися перші акціонерні товариства (АТ) державного та міжнародного рівня. Вони ж історично стали основою економічного розвитку провідних країн світу.

В ході розвитку економічних взаємовідносин, ФПГ постійно трансформувались удосконалюючи модель своєї структури. ФПГ сучасної світової економіки відмінні між собою залежно від рівня розвитку регіону, країн і компаній, котрі входять до їх складу, а також від рівня взаємовідносин

всередині об'єднання [16, с. 14].

В контексті міжнародного досвіду заведено виділяти такі моделі функціонування ФПГ, як континентально-європейська, англо-американська та синтезована (поєднання обох моделей). Розглянемо детальніше кожен з них.

Континентально-європейська модель характеризується домінантним становищем середніх та великих підприємств, чий контрольний пакет акцій перебуває під контролем великих інвесторів; фінансуванням з банківської системи; державною урядовою підтримкою в таких стратегічних галузях економіки як енергетична, металургійна та аерокосмічна.

Англо-американська модель функціонування ФПГ відрізняється домінантною роллю саме великих компаній чиї акції популярні на світовому ринку цінних паперів. Державний вплив на ФПГ таких моделей мінімальний і здійснюється, головним чином, через судові процеси.

Відповідно до синтезованої моделі ФПГ в її структурі домінуватимуть головним чином малі, відносно міжнародного рівня, підприємства, що належать, зазвичай, підприємцям засновникам. Фінансуються такі ФПГ з банківських установ, функції яких зводяться до кредитування, а в процесах менеджменту участі не беруть [23]. Такі моделі ФПГ досить поширені в країнах Південної Америки та Скандинавії, в Канаді та Іспанії.

Оскільки, найпоширенішими ФПГ є в країнах високого економічного розвитку (США, Німеччина, Великобританія, Японія та Південна Корея), то і представлені вони там специфічними моделями у формі ТНК. Розглянемо детальніше їхні приклади.

Початок активної еволюції ФПГ в США ознаменувався розвитком американських конгломератів в середині минулого століття. Важливо, що першочергово вони не об'єднувались з фінансовими інститутами і вирізнялись винятковою диверсифікованістю. Концепція формування ФПГ в США полягала в мінімізації економічних ризиків задля уникнення наслідків постійних змін бізнес-циклів. Однак, історичний досвід розвитку ФПГ у США свідчить про те, що концепція формування великих конгломератів була

піддана сильній критиці в 70-80-х роках XX століття. В наступному десятилітті загальне число ФПГ в США було близько двадцяти. Трансформуючи модель своєї структури в процесі історичного розвитку американські ФПГ прийшли до холдингів, котрі розпоряджаються акціями одного і більшого числа банківських організацій [17, с. 397]. Максимально поширені такі холдинги у Нью-Йорку і мають у своєму складі практично всі інвестиційні банки, брокерські та фондові біржі, половину всіх трастових відділів комерційних банків, близько 40% активів страхових компаній. Загальна їх кількість близько 100 корпорацій, а їх доля в американській економіці складає 55-60% ВВП США, 60% усіх американських інвестицій та 45% зайнятого населення [18, с. 262].

На переконання Косіюк О. М., модель ФПГ, що властива США була утворена з врахуванням фінансової системи, яка орієнтована на ринок; рівня розвитку капіталу; декотрих фінансових підходів. Найвідоміші угруповання в США це “Моргана”, “Чейз”, “Сакса” та “Мелона”. Основою для інтеграції в ці групи стали фінансові установи. Закономірно для американської моделі ФПГ, ці угруповання мають схожу між собою історію формування та будову. Чимало корпорацій виробничого сектору США самі сформували собі ФПГ міжнародного рівня (ТНК). Серед таких “General Electric”, “General Motors”, “IBM” та “Ford Motor” [32].

Найвідомішими ФПГ США є техаські та каліфорнійські конгломерати, котрі мають вузьку спеціалізацію (нафтовидобування, банківська сфера, авіакосмічна галузь та ін.). Особливість таких конгломератів полягає в тому, що їм властивий високий рівень централізації управління фінансової та господарської діяльності учасників ФПГ. Американській моделі ФПГ властиве суттєве зростання долі виробничого капіталу над фінансовим.

Європейські холдинги з’явилися на зламі XIX та XX століть у Великій Британії. Яскравим прикладом британських ФПГ є концерн Ротшильда з банківським домом “Ротшильд та син” як головний орган. Великі підприємства Швеції формують стратегічні союзи головним чином з

іноземними підприємствами. Як приклад такого альянсу можна назвати союз між автоконцернами “Рено” (Франція) та “Вольво” (Швеція). Укладання подібних альянсів властиве, також, машинобудівним підприємствам Швеції, які мають іноземні дочірні підприємства (20% від усіх учасників групи). До прикладу, знову ж таки, “Вольво”, “СААБ-Сканія”, “Електролюкс”, “Сандвіч”, “АСЕА”, “Ерікссон” та ін. [32].

Домінантною формою інтеграції фінансових і промислових капіталів у Німеччині є формування ФПГ і холдингів. Важливо, що в процесі формування їх структури, на вершині завжди є банківська установа. Вона взаємодіє з великими торговими та виробничими підприємствами, поряд з якими концентрується значне число великих та середніх компаній.

Специфічність структури економіки Німеччини полягає у ключовій ролі банків та їх взаємозв'язком з нефінансовим сектором (торгівля, сфера послуг, виробництво, транспорт). Така виняткова роль спричинена німецькою буквою закону та її специфічністю. Відповідно до німецького законодавства, фізичні особи не можуть самотійно напряду реалізовувати значні інвестиції в розвиток виробництва. Натомість громадяни зобов'язані звернутися до послуг посередників. Головним чином ними є банківські установи [31].

Ще одна особливість німецьких холдингів є спільна участь компаній-учасників в капіталах одна одної, тобто трапляється перехресне володіння власністю. Прикладами ФПГ, що мають у своєму складі водночас виробничі компанії, банківські установи, страхові та інші компанії, є “Дрезднер Банк” та “Дойче Банк”. Близько трьохсот компаній входять до власності цих банків (в т. ч. інвестиційні, кредитно-фінансові, страхові, торгові, виробничі, транспортні та сфери послуг). На прикладі компаній учасниками групи “Дрезднер Банк” є такі корпорації як “Хехст”, “Крупп”, “Грюндіг”, а ФПГ “Дойче Банк” - “Сіменс”, “Бош”, “Даймлер Бенц”, “Тіссен” [31].

Типовими представниками ФПГ регіону південно-східної Азії є групи Південної Кореї. Цікаво, що з-поміж усіх “азійських тигрів” саме ця держава провадила економічний ріст шляхом внутрішніх інвестицій. Таким чином за

рахунок урядової підтримки були сформовані корейські ФПГ - чеболі. Вони об'єднали найбільші компанії різних сфер економіки та банківські установи. Державна підтримка чеболів проявлялась в особливих податкових та інвестиційних пільгах, а компаніям-учасникам пропонувалися субсидії та вигідне кредитування [31].

Поява ФПГ в Південній Кореї була також зумовлена кардинальною зміною державної політики. Зокрема, економічний курс країни з імпортозаміщення в шістдесятих роках був переведений на експортоорієнтований вже у сімдесятих. Держава в цьому аспекті зробила акцент на стимулюванні розвитку таких галузей економіки як металургія, машино- та автомобілебудування, точне машинобудування, виробництва побутової електроніки. Внаслідок таких змін в економічній стратегії, країна наростила свій ВВП в середньому на 8% за тридцять років. Найбільшими представниками південнокорейських чеболі, які, до речі, стали помітними гравцями на світовому ринку, є такі: "Samsung", "LG", "Pohang" та "Ilva" [42].

2.3. Особливості виникнення та функціонування фінансово-промислових груп в Україні

В економічній системі України досить тривалий період капітал промисловий був домінантним відносно фінансового капіталу. Отже, з цієї причини в економічній мові використовувалось формулювання “промислово-фінансова група” (ПФГ). Водночас, досвід розвинених світових держав наочно демонструє, що саме в результаті об’єднання промислового капіталу з банківським можна отримати успішно та оптимально функціонуючу структуру. Також, внаслідок такого об’єднання, формується фундамент для появи та розбудови нових форм бізнесових капіталів.

Поява та розвиток таких нових форм вимагає детального аналізу норм законодавства щодо врегулювання фінансової та економічної діяльності ФПГ задля пошуку та вибору найвигідніших результатів їх впровадження. Відповідно до Закону України “Про ПФГ в Україні” від 1996 р., котрий не є чинним на сьогодні, ПФГ трактувались як спілки, що включали підприємства промисловості, сільського господарства, банківські, кредитні, наукові та ін. організації та установи з різними формами власності, котрі метою своєї спільної діяльності мали отримання доходу, та котрі утворювалися урядовим рішенням на визначений термін часу. Інтерес держави в утворенні таких груп, відповідно до цього закону, полягав у реалізації програм розвитку пріоритетних промислових галузей та перебудові економічної системи України [4, с. 62]. А згідно зі Статтею 125 Господарського Кодексу України [26], ПФГ визнавались юридичними особами. Однак, оскільки 125-ту статтю згодом видалили, ПФГ перестали підлягати обов’язковій реєстрації як суб’єкти господарської діяльності.

На основі вищесказаного можемо стверджувати, що ПФГ - це суто економічна форма взаємодії, а формулювання цього поняття вийшло за рамки нормативного та правового поля, хоча і досі присутнє у науковому термінологічному використанні, а також в побуті [25].

В процесі еволюційного розвитку фінансової економіки, внаслідок політики урядового невтручання та самостійної діяльності, відбулась трансформація формулювання з ПФГ на ФПГ.

Говорячи про лімітуючі чинники функціонування ФПГ, слід неодмінно згадати про засади обмеженості природних ресурсів, котрі стимулюють всі форми груп до пошуку нових технологічних способів отримання та примноження доходів. Така пошукова діяльність є пріоритетним напрямом роботи ФПГ, адже від її результативності буде залежати успішність функціонування цілого ряду компаній учасників інтегрованої структури. До нових технологій збільшення дохідності ФПГ відносять такі як віртуально-фінансова, маркетингова, психологічна, цифрова та ін. На сучасному етапі, в рамках четвертої індустріальної революції, ця пошукова робота охоплює практично всі сфери життя держави та її населення, а у випадку, коли ФПГ не проявляє готовність змінюватись в умовах динамічного ринку, вона виходить з нього.

Одним з яскравих прикладів ФПГ в українській економіці є міжнародний бренд SCM, котрий представлений у семи країнах світу. Понад п'ятсот підприємств та установ, котрі включає SCM є представниками енергетичних, гірничо-металургійних, телекомунікаційних, мас-медійних, транспортних, сільськогосподарських, банківських, страхових та інших галузей. Зокрема, основними бізнес-структурами цієї ФПГ є наступні:

- енергетична компанія “ДТЕК”
- гірничо-металургійна група “Метінвест Холдинг”
- телекомунікаційні компанії “Укртелеком”, “VEGA”
- “Медіа Група Україна”
- транспортний бізнес “Портінвест” та “Лемтранс”
- нерухомість “ЕСТА Холдинг”
- сільське господарство “Харвіст Холдинг”
- інвестиційна компанія “UMG Investments”
- банк “ПУМБ”

- страхові компанії “АСКА” та “АСКА-Життя”.

Детально ознайомившись із декларованими SCM принципами діяльності за даними “Медіацентру SCM”, можна зауважити, що ця ФПГ позиціонує себе як окремо взятий суб’єкт господарювання, який є опорою української економіки, та головною метою своєї діяльності має зростання добробуту населення та країни загалом. До того ж, одним з головних напрямків КСВ цієї групи є відповідальність перед власними співробітниками, які є носіями людського капіталу ФПГ. SCM регламентує створення для них необхідних умов робочої діяльності, відпочинку, профілактики захворюваності та забезпечення добробуту [35].

Сучасні особливості функціонування ФПГ в Україні мають також психологічний аспект. Тут варто зауважити, що поточна діяльність та можливості подальшого розвитку ФПГ в період дії законів України про регулювання їх функціоналу відбулася у чітких вузьких рамках (вікна Овертона) їх фінансових, політичних, виробничих можливостей. В сучасний період втрати чинності законів України про регулювання діяльності ФПГ разом з розвитком фінансової економіки шляхом збільшення числа фінансово-інвестиційних інструментів рамки вікна Овертона були суттєво розширені з 2010 р. [46].

РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ГРУП НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

3.1. Соціально-економічні наслідки діяльності фінансово-промислових груп в Україні

Створення ФПГ та ТНК у високорозвинених європейських державах та у США почалося в ХХ столітті, коли завершився етап первісного накопичення капіталу. На переконання В.В. Костицького, аналогічний етап має місце в Україні. Дослідник підкреслює, що потужність та рівень розвитку національних ПФГ впливатиме на соціально-економічний розвиток України в наступних аспектах:

- наповнення дохідної частки держбюджету через податки;
- соціальний та економічний добробут населення;
- участь вітчизняної економіки у світовому поділі праці;
- зростання економічної конкурентоздатності;
- підвищення авторитету держави на внутрішньонаціональному та міжнародному рівнях. [3, с. 95-112].

Оскільки, після вступу України до СОТ (2008 р.) зріс міжнародний вплив на вітчизняний ринок, завдання створення українських ФПГ є дуже актуальним. Його вирішення дозволить мінімізувати потенційні ризики для економічної безпеки України зі сторони іноземного бізнесу. Його вплив на вітчизняну економічну систему, на думку більшості вчених дослідників, оцінюється неоднозначно.

Якщо не брати до уваги ризики зі сторони закордонних бізнесових структур, то позитивним наслідком створення та діяльності ФПГ в Україні є те, що розвиватиметься промисловий комплекс (потенціал якого досить високий в Україні), в тому числі внаслідок направлення інвестиційних потоків на модернізацію компаній учасників ФПГ. Адже, в умовах нестачі новітнього

устаткування, потрібних фінансових ресурсів, використання закордонних інвестицій - це найефективніший спосіб реструктуризації промисловості, залучення найсучасніших технологій. Водночас, направлення інвестиційних потоків ТНК стимулює поширення загальних торговельно-економічних правил і, відповідно, - активізації торговельних взаємовідносин з країнами-членами ЄС, а також наближає вітчизняних виробників до ринків збуту Євросоюзу.

Відзначаючи негативні наслідки функціонування ФПГ, в Україні слід звернути увагу на ключовий фактор наявності закордонного капіталу в державі – це невисокі витрати на виробничі ресурси. Завищена концентрація іноземних підприємств на ринку України (через невисоку затратність виробництва, особливо на робочу силу) та їх наявність в капіталі стратегічних компаній потенційно загрожує економічній безпеці країни.

На переконання О. Орешникова експансійний ефект ТНК в країнах Центральної та Східної Європи досить короткотривалий і демонструє тенденцію заміщення вітчизняних підприємств закордонними (з цілковитою або частковою власністю). Після переорієнтації бізнесу слідує переорієнтація економічної і технологічної систем цих держав, їхнього наукового і дослідного секторів, інтелект-капіталу, а також формується залежність від технологічної екосистеми сформованої ТНК. Такі тенденції, як показує світовий досвід, призводить до ймовірної втрати власної технологічної, економічної та, як результат, політичної свободи [44]. Адже, відбувається не лише захоплення окремих підприємств, а встановлення контролю над всім циклом створення нової технології, її застосуванням на виробництві, над промисловим циклом загалом, а також контролюються канали реалізації готової продукції.

Отже, так відбувається не лише захоплення окремих підприємств, а комплексне заміщення, шляхом контролю над всім циклом створення нової технології, її застосуванням на виробництві, над промисловим циклом загалом, а також за каналами реалізації готової продукції.

Таким чином, підсумувавши впливи діяльності ФПГ на соціально-

економічний розвиток України та аналогічні в контексті закордонного досвіду можна стверджувати наступне. Ймовірність цілковитої трансформації вітчизняних компаній на місцеві промислові потужності котрі обслуговують ТНК, без стратегічної націленості на державному рівні на утворення вітчизняних ФПГ, котрі здатні ефективно функціонувати за умов зростаючої всесвітньої технологічної конкуренції, досить висока.

Отже, задля гарантування захищеності національних інтересів, зростання конкурентоздатності українських виробників – формування великих інтеграційних структур критично необхідне. На принципах створення ФПГ доцільно здійснювати ефективне перетворення вітчизняної економічної системи в таких ключових напрямках - пришвидшення розв’язання низки проблем щодо вирішення кризових явищ та зростання ролі українських виробництв у всесвітньому поділі праці.

В соціальному та економічному розвитку України особливо відчутні наслідки діяльності ФПГ в таких секторах національного господарства орієнтованих на експорт: енергетика, металургія, машинобудівний комплекс, хімічна промисловість. Відчутний також вплив функціонування ФПГ на харчову промисловість та агропромисловий комплекс (АПК). Таким чином на ФПГ державної форми власності трансформувались великі газові та транспортні системи. Економічний ріст нашої держави сильно сконцентрований в руках великих ФПГ. На переконання експертів Світового Банку така модель “економіки інсайдерів” (утворена великими ФПГ), може слугувати обмежувальним фактором подальшого соціально-економічного розвитку України, оскільки така модель наділена рядом наступних негативних ознак:

- є несумісною за своїм змістом з прозорою конкуренцією;
- стимулює тіньові економічні схеми та корупцію;
- відлякує закордонних інвесторів;
- ускладнює інтеграційний процес зі світовою економічною системою [20].

Ще одним наслідком діяльності ФПГ є надмірна диверсифікованість бізнесових структур, що є проблемним для розвитку груп та гальмує впровадження ефективних новітніх підходів менеджменту та маркетингу. Дослідником Кондратьєвим В. прослідковано поширення процесів протилежних диверсифікованості в економічно розвинених державах. Мова про те, що наприкінці минулого століття відбулося зосередження зусиль на ключових видах діяльності. В результаті таких процесів, багатопрофільні та багатогалузеві компанії не лише втратили власний рейтинг, а і взагалі випали зі списку провідних компаній світу [30]. На міжнародному ринку на початку останнього десятиліття XX століття домінували підприємства стратегічно націлені на отримання ефекту економії в масштабах використання власних головних ресурсів.

Одним із способів для покращення ефективності функціонування ФПГ України має бути наступний - створення стратегій направлених на інтенсифікацію спеціалізації та виокремлення профільних бізнесів. Результати експертної оцінки Інституту економіки та прогнозування продемонстрували, що найбільші ФПГ України суттєво відмінні між собою за впливом на соціально-економічний розвиток держави. Простіше кажучи, у випадку коли фінансово-промислова група є домінантною в політиці, то і впливатиме вона на рівень національного розвитку теж суттєво. До найвпливовіших ФПГ України входять: “Систем Капітал Менеджмент” (СКМ), “Приват”, “EastOne Group”, агрохолдинг “МХП”, “Індустріальний союз Донбасу (ІСД)”; до ФПГ середньої впливовості - “Укрпромінвест” та “Інтерпайп”; до ФПГ з меншим впливом - “Фінанси і кредит”, “Славутич”, “Енергетичний стандарт”, “Укрсоцбанк”. Всі вище перелічені ФПГ, тою чи іншою мірою, залежать від іноземного капіталу. В розрізі груп найбільш залежним від нього є “Енергетичний стандарт”, а найменше - “СКМ” та “ІСД”. Важливо, що саме останні ФПГ проявляють максимальну активність в купівлі промислових іноземних активів [41].

Вплив вітчизняних ФПГ на розвиток соціальної сфери держави

максимально активно провадить “Інтерпайп”, а мінімально – “Приват”. Максимальна активність в контексті розвитку регіонів проявляється в “СКМ”, а мінімальна - в “Енергетичного стандарту” та “Приват” [41].

Чимало дослідників сходяться в думці, що ФПГ мають більший економічний ефект, ніж соціальний в Україні. До того ж, досі актуальним є питання щодо соціальної спрямованості вітчизняної економічної системи. Така актуальність питання зберігається, в тому числі, через слабку ефективність реалізацій реформ як в соціальній, так і в економічній сфері. Водночас, історичним досвідом доведено, що лише вдалий баланс соціальної та економічної сфер може гарантувати державі довготривалий ефект стійкого та стабільного розвитку. Бізнесові структури як ФПГ вже в першій половині ХХ століття мали змогу впливати на світовий ринок, умови конкуренції на ньому і, навіть, на політичну сферу держав, втручаючись до їх владних структур [39].

Вплив ФПГ на соціальну сферу України доцільно розглядати в контексті КСВ. Під цим поняттям заведено розуміти об’єднання екологічних та соціальних компонентів комерційної діяльності ФПГ та їх добровільна співпраця з зацікавленими організаціями (наприклад, “Зелена книга ЄС”), котра сприяє досягненню максимального позитивного ефекту ФПГ на соціум в аспекті екологічного та соціально-економічного розвитку держави. Досягнення такого позитивного ефекту (з одночасним скороченням негативного впливу) діяльності ФПГ досягається шляхом спільної роботи угруповань зі своїми працівниками, місцевими громадами та суспільством загалом задля підвищення рівня їхнього життя [44].

Отже, соціальний вплив ФПГ проявляється в тому, що ці бізнесові угруповання самотійно на добровільних засадах беруть на себе відповідальність за зростання доброту населення України. Тому в науковому обігу використовують формулювання “соціальна корпоративна відповідальність”.

Українські ФПГ розкриваючи свій потенціал в процесі розвитку

посилюють власну автономність стосовно соціуму, а відтак відмовляються репрезентувати суспільні інтереси. В результаті такої незалежності вітчизняних угруповань проявляється корупція в судовій системі та податковій службі, поліції, а також скуповуються мас-медійні компанії задля керування ідеологією, яка транслюється ЗМІ. Важливо, що останні можуть пропагувати цінності аморального, асоціального характеру, демонстративного споживання, чим схвалюють розвиток олігархічних структур. На міжнародному рівні був підтверджений глибокий олігархічний вплив на політичну сферу в Україні через масштабну діяльність великих вітчизняних ФПГ, для котрих соціальна відповідальність (СВ) має мінімальне значення [5]. Отже, в контексті соціального впливу вітчизняних ФПГ чітко простежується негативний ефект, який склався історично в Україні ще з 90-х років минулого століття та тривав до другого десятиріччя XXI століття.

Водночас, вітчизняні ФПГ приходять до усвідомлення того, що закономірним етапом на шляху досягнення власних цілей є соціалізація бізнесу. В рамках такого процесу ФПГ дотримуються юридичних законів та економічних норм. Таким чином, проявляються позитивні ефекти діяльності ФПГ на економіку України. Серед них раціональне використання природних ресурсів (в т. ч. дбайливе ставлення до земельних ресурсів); встановлення адекватних ринкових цін, сприяючи конкурентним умовам розвитку; виведення на ринок якісної продукції; дбання про матеріальне становище власних працівників та їх соціальний захист (пільги, страхування тощо); активна інвестиція в інноваційний розвиток технологій та науково-дослідну діяльність; створення робочих місць [4, с. 67]

В останнє десятиліття СВ стала одним з основних аспектів діяльності ФПГ, адже зумовлена вона ключовою метою угруповання - примноження доходів. Відтак СВ здатна надати ряд вигод для ФПГ - покращення репутації та отримання суспільної довіри; створення інноваційних ідей; підвищення конкурентоздатності (в т. ч. на міжнародному рівні); зростання лояльності співробітників та, як результат, - підвищення ефективності їх праці;

економічність завдяки раціональному використанню ресурсів; попередження ймовірних конфліктів зі споживачами; гарантування надійності фінансових транзакцій завдяки добросовісній конкуренції та відсутності корупції.

Разом з тим, СВ як співпраця на добровільних засадах демонструє прагнення ФПГ не лише до економічної вигоди, а й до соціального доброту в Україні загалом. Останнє проявляється у вигляді меценатства, благодійності, свідомого ставлення ФПГ до суспільних потреб та цінностей.

З поміж ключових факторів, котрі стимулюють ФПГ до заходів СВ, виділяють моральні принципи та внутрішню мотивацію [9, с. 23]. Однак, практика економічної діяльності ФПГ доводить, все ж таки, низький рівень КСВ, в тому числі перед власними співробітниками. А слабка ініціативність стосовно СВ перед українським суспільством вітчизняних ФПГ демонструє здебільшого опортуністичну і, аж ніяк, не суспільно направлену модель поведінки [39]. На переконання дослідника Дж. К. Ерроу, такий стан речей зумовлений характером функціонування ринку, якому властивий прагматичний імператив [6, с. 130].

Здійснений Г. М. Пилипенком аналіз СВ в діяльності бізнесу доводить наявність корисливих мотивів у вищезгаданих проявах. Адже, інвестуючи в навчання, розвиток та здоров'я співробітників, ФПГ мають в результаті власні більш кваліфіковані кадри, створюючи програми соціального захисту для співробітників, ФПГ залишають біля себе кваліфіковані кадри, а виготовляючи якісну продукцію та займаючись благодійністю, угруповання, створюють позитивний для себе імідж. В комплексі діяльність ФПГ щодо КСВ підвищує її конкурентоздатність та створює умови для примноження доходів у довготривалій перспективі [39].

Вплив ФПГ на громадськість отримав від неї зворотну реакцію. Проявилась вона у створенні Центру “Розвитку КСВ”, діяльність якої передбачає консультування з питань стратегічної розробки КСВ у ФПГ, моніторинг та оцінювання проектів СВ, звітування про СВ різних ФПГ. За результатами спостереження Центру, навіть провідні вітчизняні ФПГ (СКМ,

ДТЕК, Метінвест та ін.) у своїх щорічних нефінансових звітах не демонструють конкретних векторів розвитку СВ (наведена інформація лише про благодійність та соціальні проекти), що свідчить про неготовність таких угруповань повноцінно позитивно впливати на соціальну сферу України. Ті заходи СВ, що здійснюють вітчизняні ФПГ частково стосуються раціонального природокористування та суспільної взаємодії (зокрема благодійності) і, в дещо більшій мірі, - безпеки життєдіяльності власних співробітників [39]. Підсумовуючи можна сказати, що КСВ є супутнім ефектом профіт-орієнтованого функціонування ФПГ.

ФПГ в Україні все суттєвіше впливає на зростання соціально-економічного розвитку держави. Однак, недосконала українська законодавча база не гарантує незалежну організацію реєстрації та систему спостереження за функціонуванням ФПГ.

Оскільки чинні ФПГ через недосконалість профільного законодавства не оформлені належним чином на офіційному рівні, то їх функціонування не контролюється спеціальним наглядом, не супроводжується моніторингом активності та практично не піддається урядовому регулюванню. А це можна вважати проблемою, оскільки в Україні нараховується близько двохсот ФПГ [21]. Така специфіка існування українських ФПГ суперечить міжнародній практиці.

3.2. Стимулювання економіки України шляхом розвитку ФПГ за ключовими напрямками підвищення їх ефективності

Шляхом формування та підтримки розвитку ФПГ Україна гарантує для себе налагодження специфічного взаємозв'язку в системі “державна – макробізнес”, сприяє здійсненню функції державного регулювання економіки. Загалом, задля гарантування ефективного функціонування ФПГ котрі, як результат, стимулюють економіку України, потрібно брати до уваги такі фактори:

- специфіку розвитку ринку та вплив на цей процес бізнесу та його структур;
- поточний стан, а також перспективи розвитку тих конкретних компаній в галузях національного господарства, котрі детермінують її конкурентоздатність;
- процеси глобалізації, а також їх вплив на розвиток економіки держави [44].

На наш погляд, потенціал виробничого комплексу національного господарства України вимагає об'ємних потоків інвестицій задля кардинальної реновації. Мова йде першочергово про технічну, матеріальну, а також технологічну бази промисловості. В такому контексті стратегічно заради стимулювання економіки України позитивно повинні вплинути об'ємні фінансові інвестиційні потоки, в тому числі банківський капітал. Одним з найефективніших способів взаємодії такого капіталу з виробничим є саме інтеграція. Для України великі ФПГ є, в певній мірі, конкурентною перевагою в антиекспансійній боротьбі з закордонними корпораціями та додатковим плюсом для виведення економіки з тіні. З точки зору В. Мамутова, закономірно, що держава повинна стимулювати утворення великих економічних кооперацій, агломератів, корпорацій, ФПГ, котрі мають високу конкурентоздатність на міжнародному та регіональному ринках. Передові держави світу починаючи ще з останнього десятиліття XX століття сприяють процесам утворення таких інтеграцій під контролем урядових інститутів.

Для нашої держави формування законних об'єднаних структур фінансового та виробничого капіталу за прозорими схемами є одним з важливих факторів результативної адаптації українських виробників на світових товарних і фінансових ринках [2, с. 96].

Задля розвитку ФПГ та в результаті зростання економіки України, необхідна розробка та запровадження методичної бази необхідної для створення чітких методів оцінювання стабільності банківських установ залежно від рівня об'єднання з капіталом виробничих компаній. Доцільним в

цьому контексті буде розробка інструкції щодо узагальненої звітності банківських організацій про їх участь в фінансових та промислових капіталах окремих економічних суб'єктів.

Однозначно, сприяти розвитку ФПГ так, щоб вони стимулювали зростання національної економіки неможливо без регулювання нормативно-правовими способами та спостереження за рухом корпоративних прав, акцій (часток, паїв) та іншого фондового інструментарію, пов'язаного зі змінами щодо власності кооперативних об'єднань. Метою такого нормативно-правового регулювання корпоративних прав ФПГ та моніторингу за ними є досягнення прозорості їх діяльності, а також високих рейтингів з-поміж інших об'єднань. Топові відмітки в подібних рейтингах дадуть ФПГ можливість вільного доступу на фінансові ринки для залучення кредитного капіталу [44].

Практика передових держав доводить, що кооперація зусиль урядових структур та макробізнесу, в т. ч. ФПГ, є ключовою на сьогодні передумовою розвитку ефективної та конкурентоздатної державної економіки, адже ФПГ разом з державною владою задають собі схожі за економічною суттю цілі [40].

Узагальнивши досвід створення ФПГ в розвинених державах, можна виокремити деякі тенденції, врахування яких буде особливо доречним в процесі формування ФПГ в Україні. Особливо цікавим для розвитку ФПГ в нашій державі може бути японський досвід щодо розбудови економіки шляхом впровадження та підтримки ФПГ. Важливо, що Японія вирізняється суттєвою підтримкою ключових галузей національної економіки з боку уряду на законодавчому рівні. Таким чином, в країні існує нормативно-правова база, яка стимулює нафто-газовидобувну промисловість, розвиток електроенергетичної галузі, вуглевидобувну промисловість, атомну енергетику, авіаційні корпорації, машинобудівний комплекс, текстильну промисловість [15, с. 182]. ФПГ Японії включають до свого складу компанії фінансової виробничої та торгівельної сфер. Її досвід доводить особливу перспективність розвитку ФПГ та необхідність здійснення системи регуляційних заходів з боку держави шляхом прямого та опосередкованого

впливу.

Рівень ефективної діяльності ФПГ перебуває в залежності від обраної моделі інтеграції, котра має врахувати вплив внутрішніх та зовнішніх факторів. Як вже згадувалось в попередньому розділі, розвинені держави у високотехнологічних галузях виробництва застосовують 2 ключові моделі інтегрування компаній в структуру ФПГ – американську та європейську.

На переконання дослідників Інститут економіки та прогнозування, впровадження американської моделі розвитку ФПГ вимагає використання як головного джерела державного замовлення, адже такий спосіб трансформується в потужний фактор, що стимулює інтеграційні процеси [41, с. 15].

Однак, для системи української економіки головним джерелом інвестиційних потоків лишаються фінанси одержані від експортних операцій.

На противагу американській, європейська модель гнучкіша та не така радикальна, а ґрунтована вона на поетапному русі від консорціумів до формування виробничих об'єднань на базі єдиних технологій та системи стандартів, і лише згодом – до організацій корпоративних об'єднань. Утворення ФПГ за такою моделлю також не оптимально підходить українській економічній системі, котрій важливо створити інтегровані структури в стислі терміни, а також необхідно сконцентрувати фінансові ресурси задля кардинального технічного та технологічного оновлення устаткування компаній.

Основна умова соціально-економічного розвитку нашої держави на переконання більшості дослідників – це формування ефективно функціонуючого ринку. Непроста історія соціального та економічного зростання нашої держави та ряд подій останніх двох десятиліть свідчать про те, що найстійкішими до різких змін в економіці є великі об'єднання корпоративного типу з високим рівнем диверсифікованості. Отже, таким чином можна, підкреслити стабілізаційний ефект для соціального та економічного рівня розвитку України від діяльності ФПГ.

Відповідно, поява нових ФПГ у вітчизняному господарстві потенційно один зі стратегічних напрямків державної політики, завдяки якому можливо активізувати виробничий потенціал України, гарантувати імпортозаміщення на вітчизняному ринку, а також втілити декотрі конкурентні переваги на світовому ринку. Враховуючи вищесказане, процес оптимізації національної виробничої політики має на меті створення подібних об'єднань корпоративного типу на фундаменті інтеграції суб'єктів економічної діяльності, між якими налагоджені корпоративні і технологічні зв'язки та які виробляють продукцію, що є висококонкурентною на вітчизняному та міжнародному ринку. Отже, економічна та соціально політика України змінюється внаслідок діяльності ФПГ беручи курс на стимулювання розвитку великих інтегрованих промислових об'єднань.

Дослідники відмічають позитивні наслідки діяльності ФПГ в Україні впродовж 2001-2009 років. Цей період для соціально-економічного розвитку держави ознаменувався тим, що зросли коефіцієнти інвестицій в головний капітал в цілому по економіці, а також по виробничому комплексі. Спричинена така позитивна динаміка тим, що відбулась економічна стабілізація, був оптимально використаний інструментарій кредитно-грошової, бюджетної та податкової політики, була сприятлива міжнародна кон'юнктура на декотрі види продукції промисловості (першочергово - металургійної), а також адаптацією до ринкової економіки, початком застосування грошових приватизацій та фінальними етапи переходу промислових компаній до корпоративних форм.

Діяльність ФПГ в Україні вплинула також на стимулювання інтеграційних процесів всередині вітчизняної економіки. Відповідно до них зросло число об'єднаних компаній в нові фінансові та промислові структури - з 2001 р. по 2009 р. на 610 од. до 6107 угруповань. В Україні такі ФПГ були представлені в той період асоціаціями та в меншій мірі консорціумами.

На думку Єгорова С. та Маринина С., беручи до уваги пострадянські стартові умови для української економіки, ефективним способом об'єднаної

структури буде група компаній та установ, напрями діяльності котрих поза рамками стандартних договорів на фінансових та ринках товарів, проте з одночасним збереженням статусу компаній інтегрованої структури, як окремих суб'єктів господарювання, а також з виділенням центрального ядра, яке виконуватиме координаційну функцію [38].

Висновки до розділу 3

Проаналізувавши інформаційні джерела стосовно впливу ФПГ на економіку України, можна сказати, що позитивним наслідком створення та діяльності ФПГ є розвиток промислового комплексу (потенціал якого досить високий в Україні), в тому числі за рахунок направлення інвестиційних потоків на модернізацію компаній учасників. Водночас направлення інвестиційних потоків ТНК стимулює поширення загальних торговельно-економічних правил і, відповідно, - активізації торгівельних взаємовідносин з країнами-членами ЄС. Також з допомогою такого інвестування відбувається наближення вітчизняних виробників до ринків збуту Євросоюзу.

Серед негативних наслідків функціонування ФПГ в Україні слід звернути увагу на ключовий фактор наявності закордонного капіталу в державі – це невисокі витрати на виробничі ресурси. Завищена концентрація іноземних підприємств на ринку (через невисоку затратність виробництва, особливо на робочу силу) та їх наявність в капіталі стратегічних компаній потенційно загрожують економічній безпеці країни. Адже, досвід країн Центральної та Східної Європи доводить, що експансійний ефект ТНК, хоч і короткотривалий, проте має тенденцію заміщення вітчизняних підприємств закордонними; в цих країнах сформувалась залежність від технологічної екосистеми ТНК. Такі тенденції призводять до ймовірної втрати власної технологічної економічної та, як результат, політичної свободи. Ймовірність цілковитої трансформації вітчизняних компаній на місцеві промислові потужності котрі обслуговують ТНК досить висока.

Важливим аспектом діяльності вітчизняних ФПГ є їх СВ, адже вона демонструє вплив груп компаній на соціальну сферу. Громадські вітчизняні організації та закордонні моніторингові програми аналізуючи СВ груп компаній відмічають, здебільшого, показову їх діяльність в цьому напрямку. Попри доведену історично тезу про ефективність СВ для сталого економічного розвитку як окремих ФПГ, так і держави загалом, українські угруповання вбачають у СВ здебільшого засіб для підвищення власної дохідності.

Оскільки чинні ФПГ через недосконалість профільного законодавства не оформлені належним чином на офіційному рівні, то їх функціонування не контролюється спеціальним наглядом, не супроводжується моніторингом активності та не практично не піддається урядовому регулюванню. Така специфіка існування українських ФПГ суперечить міжнародній практиці.

Поява нових ФПГ у вітчизняному господарстві один зі стратегічних напрямків державної політики, завдяки якому можливо активізувати виробничий потенціал України, гарантувати імпортозаміщення на вітчизняному ринку, а також втілити декотрі конкурентні переваги на світовому ринку.

Для української економіки ефективним способом об'єднаної структури буде група компаній, напрями діяльності котрих поза рамками стандартних договорів на фінансових та ринках товарів, проте з одночасним збереженням статусу компаній інтегрованої структури, як окремих суб'єктів господарювання, а також з виділенням центрального ядра яке виконуватиме координаційну функцію.

Головними рекомендаціями щодо стимулювання економіки України шляхом розвитку фінансово-промислових груп є наступні:

- кооперація зусиль урядових структур та макробізнесу;
- стимулювання реалізації промислового потенціалу;
- юридичне врегулювання діяльності ФПГ;
- накопичення статистичних даних для оцінки ймовірних ризиків;
- забезпечення прозорості механізмів об'єднання банківського та

промислового капіталів;

- створення позитивного інвестиційного клімату в сферах діяльності ФПГ.

ВИСНОВКИ

На основі аналізу наукових та інформаційних джерел, ми дійшли наступних висновків.

ФПГ, за своєю економічною природою, є найефективнішою формою об'єднаної діяльності в економіці, яка, поєднавши переваги фінансових та промислових капіталів, функціонує задля примноження доходів всіх її учасників. Останні є незалежними у своїй головній діяльності, але їх діяльність спрямована на досягнення спільного інтересу. За структурою ФПГ відмінні між собою залежно від того, який капітал є домінантним - промисловий чи банківський. У другому випадку ефективність діяльності ФПГ може суттєво зростати. Однак, промисловий капітал є, здебільшого, ключовим компонентом більшості вітчизняних ФПГ.

Вагомість ролі ФПГ для ринкової економіки проявляється в наступному: стимулюванні інновацій шляхом інвестування окремих галузей; об'єднанні економік держав шляхом двостороннього інвестування; сприянні прозорій конкуренції на національних ринках; антимонопольній діяльності на ринках держав.

Інтеграція фінансового та промислового капіталів компаній вмотивована їх прагненням примноження доходів та збільшення контролю (економічного, політичного) на ринку. Специфіка об'єднання в ФПГ проявляється в тому, що компанії учасниці зберігають самостійність власної діяльності. Залежно від регіону розміщення інтеграція компаній в ФПГ може регулюватись законодавчо.

Утворення та діяльність ФПГ в Україні відбувається за континентально-європейською моделлю. Наявні сьогодні ФПГ в Україні трансформувались з ПФГ через державну політику не втручання. Формування та функціонування сучасних ФПГ відбувається з врахуванням КСВ.

Діяльність ФПГ позитивно впливає на розвиток вітчизняної економіки в таких аспектах: сприяє наповненню державної казни податками; підвищує

соціально-економічний рівень життя населення; підвищує конкурентоспроможність вітчизняної економіки на макроринку, а відтак її міжнародний авторитет також; мінімізує економічні загрози з боку ТНК; сприяє реалізації високого промислового потенціалу шляхом фінансування модернізації виробництв; сприяє соціальному добробуту населення через розвиток КСВ груп. Негативний вплив ФПГ зумовлений загрозливою для економічної безпеки України тенденцією до зростання числа іноземних груп (експансія ТНК); завищеною диверсифікованістю структур бізнесу.

Позитивний та негативний вплив діяльності ФПГ на економіку України рівнозначно формують потребу в утворенні невеликих та середніх вітчизняних груп з максимальним державним сприянням та нормативним регулюванням. Зосередити зусилля в процесі створення українських ФПГ варто в машинобудівному секторі, енергетиці, металургії, хімічній промисловості та АПК з акцентом на конкурентну експортоорієнтовану продукцію. Це дозволить втілити високий промисловий та науковий потенціал України, а також залучити інвестиції з боку фінансового сектору.

Ключовими шляхами розвитку вітчизняних ФПГ є:

- розробка та втілення методики оцінювання ефективної діяльності ФПГ, зокрема, в контексті їх впливу на економічну та соціальну сферу;
- організація системи моніторингу та узагальненої звітності компаній учасниць ФПГ про їх діяльність в рамках угруповання;
- врегулювання нормативно-правовими способами діяльності ФПГ в Україні;
- співпраця з владними установами задля підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки та ФПГ зокрема; державна підтримка розвитку ФПГ (податкові пільги, інвестування, кредитування, держзамовлення, політика імпортозаміщення);
- розвиток КСВ, адже історично доведена її ефективність для стійкого економічного розвитку як окремих ФПГ, так і держави загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановський О.І., Барановська В.Г. Сутність і різновиди фінансово-промислових корпоративних об'єднань // Вісник Університету банківської справи Національного банку України.– 2008.– №3. – С. 132–140.
2. Білоченко А. М. Фінансовий капітал в Україні: особливості формування та перспективи розвитку // Фінанси України. – 2008. – № 3. – С. 94–100.
3. Венгер В.В. Теоретичні засади формування фінансово-промислових груп / В.В. Венгер // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 14. – №1. – С.46-53.
4. Віблій П.І., Горбова Х.В. Перспективи інвестиційного розвитку фінансово-промислових груп в Україні / П.І. Віблій, Х.В. Горбова // Регіональна економіка. — 2013. — № 1(67). — С. 60-68.
5. Діагностика стану та перспектив розвитку соціальної відповідальності в Україні (експертні оцінки): монографія / О. Ф. Новікова, М. Є. Дейч, О. В. Панькова та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2013. – 296 с.
6. Дж. К. Ерроу. Колективний вибір і індивідуальні цінності. / Ерроу Дж. К. – М. : Видавничий дім ГУ ВШЕ, 2004. – 204 с.
7. Дятлова Ю.В., Загороднєва Ю.С., Логозинська Н.О. Концентрація та інтеграція капіталів суб'єктів господарювання: вітчизняний і зарубіжний досвід / Ю.В. Дятлова, Ю.С. Загороднєва, Н.О. Логозинська // Соціально-економічні проблеми сучасності: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Маріуполь, 31 травня 2020 р. - Маріуполь, 2020. - 173 с., С. 21-26.

8. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.3. / Ред. кол., С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”. – 2002., с. 824.
9. Зінченко А. Г. Корпоративна соціальна відповідальність 2005–2010: стан та перспективи розвитку. / А. Г. Зінченко, М. А. Саприкіна – К. : Вид-во «Фарбований лист», 2010. – 56 с.
10. Кизим Н. А., Горбатов В. М. Концентрация экономики и конкурентоспособность стран мира. – Х.: ИД ИНЖЭК, 2005. – 216 с.
11. Костицький В.В. Закон перманентної концентрації капіталу: Економічна історія та українські реалії / В.В.Костицький – К.: Ін-т законодавчих передбачень і правової експертизи, 2003. – 198 с.
12. Мильнер Б. З. Теория организации. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Инфра-М, 2000. – 480 с.
13. Нетесаний Ю.В. Роль банку у складі фінансово-промислової групи // Вісник КНУ Шевченка.– Серія: Економіка.– 2006.– №90. – С. 34–36.
14. Портер М. Международная конкуренция. / М. Портер / Пер. с англ. / под ред. и с предисл. В.Д. Щетинина. — М.: Международные отношения, 1993. — 896 с.
15. Правові проблеми створення та діяльності промислово-фінансових груп в Україні: Монографія / За ред. М. К. Галянтича – К.: НДІ приватного права і підприємництва, 2005. - 224 с.
16. Предпринимательское право в XXI веке: преемственность и развитие / Отв. ред.: Славин М.М. - М.: МЗ Пресс, 2002. - 191 с.
17. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь. - 5-е изд., перераб. и доп / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. — М. : ИНФРА-М, 2006. — 495 с. — (Библиотека словарей “ИНФРА-М”).
18. Соколенко С. И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: Украинский контекст / С. И. Соколенко. – К. : Логос, 2002. – 646 с.
19. Червіна Ю.В. Інтегровані корпоративні структури в системі

- національного господарства України // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2012. – №27, Т. 1. – С. 407–413.
20. Бетина Н. “Экономика инсайдеров” может стать преградой на пути дальнейшего развития Украины / Н. Бетина // Зеркало недели. – 2004. – № 46. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Aspirantura/Rady/Spec_vchena_rada/Dysertacii/2018_07/Zhykhartseva_Disert.pdf.
21. Венгер В.В. Механізми та стимули інтеграції підприємств у фінансово-промислові групи / В.В. Венгер // Актуальні проблеми економіки, №7 (157) : зб. наук. праць. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apr_2014_7_19.pdf.
22. Верней О.Є. Особливості діяльності промислово-фінансових груп: зарубіжний досвід та українські перспективи / О.Є. Верней // Регіональна економіка №3 : Зарубіжний досвід. 2008. [Електронний ресурс], - Режим доступу: <http://re.gov.ua/re00/p41ar.pdf>.
23. Вінницький М. Камо грядеш, Україно? / М. Вінницький, О. Різенко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.management.com.ua/strategy/str140.html>.
24. Гобсон Дж. А. Империализм: Пер. с англ. – Л.: Прибой, 1927. – 286 с. [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <https://www.twirpx.com/file/1904596/grant/>
25. Гордієнко О.О. Фінансово-промислові групи як окремий інститут господарського права / О.О. Гордієнко // «Актуальна юриспруденція». Науково-практична Інтернет-конференція від 8.12.2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1407%3A081216-10&catid=169%3A4-1216&Itemid=210&lang=ru.
26. Господарський кодекс України: Закон України № 436-IV від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс] // ВВР. – 2003. – №№18-22. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/436-15>.

27. Дерев'янко Б.В., Грудницька С.М. Державне регулювання функціонування промислово-фінансових груп у сфері підприємницької діяльності: Монографія / За ред. М.К. Галянтича. – К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва, 2005. – 176 с.
28. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
29. Законодавство України: офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437/95-%D0%B2%D1%80/law?lang=en>.
30. Кондратьев В. Макроэкономические проблемы конкурентоспособности России // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 3. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/44111/1/978-5-321-02500-0_2016.pdf.
31. Косата І. А. Роль інтегрованих структур бізнесу в економіках провідних країн світу та України / І. А. Косата // Бізнесінформ №10: Економіка : закордонний досвід. 2015. [Електронний ресурс]. - режим доступу: <http://oaji.net/articles/2016/727-1454590557.pdf>.
32. Косіюк О. М. Особливості функціонування інтеграційних структур в Україні і світі / О. М. Косію. [Електронний ресурс]. - режим доступу: <http://www.confcontact.com/ap1/4>.
33. Лещук В. П. Особливості та закономірності створення та діяльності фінансово-промислових груп / В. П. Лещук // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. Збірник наукових праць. – Київ : СЕУ / Рівне : НУВГП, 2012. – Вип. XVII, № 1. – С. 56-66.
34. Мильнер Б.З. Теория организации. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Инфра-М, 2000. – 480 с.
35. Офіційний сайт Групи СКМ [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://www.scm.com.ua/>

- 36.Офіційний сайт Державної Казначейської служби України
[Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua>
37. Офіційний сайт Децентралізації в Україні [Електронний ресурс] –
Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/>
- 38.Орешников О. Интегрированные цепочки производства и практика их
создания. / О. Орешников. [Электронный ресурс]. - Режим доступа :
<http://www.fa.ru/org/div/edition/mne/journals/%E2%84%962%202019.pdf>.
- 39.Пилипенко Ю. І. Соціально-відповідальна поведінка бізнесу: сутність та
умови формування в Україні / Ю. І. Пилипенко, Г. М. Пилипенко //
Економічний вісник Національного гірничого університету. - 2014. - №
4. - С. 28-35. [Електронний ресурс] - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2014_4_6
- 40.Про холдингові компанії в Україні : Закон України від 15.03.2006 р. (із
змiнами від 13.03.2012) № 3538 / IV. [Електронний ресурс]. – Режим
доступу : www.zakon.rada.gov.ua. – Загол. з екрану.
- 41.Федулова Л.І. Інтеграційні процес корпоративних структур:
можливості для інноваційного розвитку економіки України. / Л.І.
Федулова // Економіка і становлення нової системи господарювання :
Аналітична записка. 2007. [Електронний ресурс], - режим доступу:
http://eip.org.ua/docs/EP_07_3_09_uk.pdf.
- 42.Шкарпова О. Захід не допоможе / О. Шкарпова. [Електрон. ресурс]. -
Режим доступу :
http://www.kontrakty.com.ua/show/ukr/print_article/30/0720066900.
- 43.Челомбітько Т.В. Розвиток фінансово-промислових груп в
національній економіці / Т. В. Челомбітько // Проблеми економіки № 4:
Економіка та управління національним господарством. - 2012. С. 40-43
[Електронний ресурс]. – Режим доступу :
https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2012-4_0-pages-40_43.pdf.

- 44.Щур Н. О. Соціальна відповідальність бізнесу: ключовий елемент сильної соціальної політики [Електронний ресурс] / Н. О. Щур // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління. - 2013. - Вип. 1. - С. 305-314. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2013_1_41
- 45.Юрій С. та Лещук В. / Фінансово-промислові групи у функціонуванні економічних систем // Наук. журнал “Світ фінансів”, вип. №2 / 2012 р., С. 7-16. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/622>.
- 46.Ясинська Н. А., Сердюкова Г. Г. Сучасні підходи до розуміння економічного сенсу існування фінансово-промислових груп / Н. А. Ясинська, Г. Г. Сердюкова // ул-не фах. вид. “Ефективна економіка”. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
- 47.Ясинська Н.А. Фінансове господарство українців: формат довіри: монографія / Н.А.Ясинська – Миколаїв: Іліон, 2018. – 379 с.
48. С. Northcote Parkinson. Parkinson's Law / The Economist. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20070317073744/http://alpha1.montclair.edu/~lebel/ParkinsonsLaw.pdf>
- 49.The Overton Window / Mackinac Center for Public Policy. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.mackinac.org/OvertonWindow>.